

Vuk'uzenzele

Produced by Government Communications (GCIS)

English/Xitsonga

| Mudyaxihi 2019 Nkandziyiso 2

uMsinga women fight poverty

■ Lelly Mntungwa opened a clothing factory to empower women in uMsinga, KwaZulu-Natal.

More Matshediso and Silusapho Nyanda

Not all heroes wear capes. There are a number of everyday heroes among us, quietly making a difference in their communities.

One such person is Lelly Mntungwa of uMsinga in KwaZulu-Natal, who started a clothing manufacturing business that has created over 100 jobs for local women and youth.

Mntungwa owns uMsinga Clothing Factory which she established after reading a report that was released in 2010 and revealed that uMsinga was one of the poorest communities in the country.

Thousands of families were left without an income when a massive shoe factory in the area closed down about 25 years ago.

The plight of the community prompted Mntungwa to leave

● **Cont. page 2**

Young author shines with first book

Page 4

Male midwife shatters female-only stereotype

Page 5

ALSO AVAILABLE ON:

@VukuzenzeleNews

Vuk'uzenzele

Websites: www.gcis.gov.za

www.vukuzenzele.gov.za

E-mail: vukuzenzele@gcis.gov.za

Tel: (+27) 12 473 0353

FREE COPY

Hinkwaswo leswi u faneleke ku swi tiva hi mayelana na UIF

Loko ku ri leswaku a wu hoxa xandla eka Nkwama wa Ndzindzakhombo wa lava nga Thoriwangiki (UIF), ku ringana nkarhi lowu vuriveke, u na mfanelo ya ku kuma mivuyelo ya xikoxo loko u lahlekeriwa hi ntirho wa wena, loko u nga koti ku kuma ntirho hikwalaho ka vuvabyi kumbe loko u tekile livhi ya vuntswedyana na livhi ya ku teka n'wana ku ya n'wi wundla.

Vahlayisiwa va vahoxaxandla lava hundzeke emisaveni na vona va nga koxa.

Muthori u laveka leswaku a tsarisa vatirhi va yena eka UIF xikan'wekan'we loko va sungula ntirho. Va tlhela va laveka leswaku va hakela vuhoxaxandla bya UIF – phesente yin'we leyi yi kokiwaka eka muholo wa mutirhi na phesente yin'we leyi yi humesiwaka hi muthori – eka UIF n'hwetini yin'wana na yin'wana.

Ntsengo hinkwawo wa vuhoxaxandla i tiphensete timbirhi ta muholo wa mutirhi.

Vatirhi van'wana a va ki va laveka ku va va hakela UIF, ku katsa na lava va tirhaka ehansi ka 24 wa tiawara hi n'hwetini; van'wabindzuyexe; vatirhi lava va holaka khomixini ntse-na; na swirho swa palamende, khabinete, vaholobye na vakhanselara va masipala.

Ku koxa eka UIF

Loko u lahlekeriwa hi ntirho wa wena, u nga koxa mivuyelo ya ku nga thoriwangi eka UIF.

Rheti leyi hakeriwaka hi UIF yi kumisiwa hi xikalu xa mivuyelo, lexi hambanaka kusuka exikarhi ka 38 na 60 wa tiphesente ta muholo wa wena eka masiku ya khirediti lamo sungula na rheti yo fanana ya 20 wa tiphesente kusuka eka 239 kufika eka 365 wa masiku.

Lava holaka malinghena ya le hansi va kuma nhlayo ya tiphesente ya le henhla.

Eka mune wa masiku man'wana na man'wana lama tirhiwaka, ku kumeka khirediti ya siku rin'we – leswi swi lawuriwa hi mpimohenhla wa 365 wa tikhirediti.

Ku fikelela tikhirediti ta mpimohenhla, u fanele ku va u

tirhile hindlela leyi nga riki na ku tsemekatsemeka, tanihi muhoxaxandla wa UIF, ku ringana hi mpimohansi wa mune wa malembe xikan'wekan'we loko u nga si endla xikombelo.

Xikombelo xa mivuyelo ya UIF xi fanele ku endlwa ku nga si hundza 12 wa tin'hwetini ta ku lahlekeriwa hi ntirho wa wena naswona mivuyelo yi hakeriwa kusuka eka siku ra ku heleriwa hi ntirho.

Mivuyelo yi hakeriwa ntsena loko muthori wa wena a herisa ntirho wa wena kumbe loko kontiraka ya wena yi hela. Ku hava mivuyelo yi hakeriwaka loko u tshika ntirho, handle ka loko ku ri ku hlongoriwa hikwalaho ka ku cinciwa ka swipimelo swa ntirho.

Mivuyelo ya vuntswedyana

Ku koxa UIF loko u ri elivhini ya vuntswedyana u fanele ku va u thoriwile ku ringana hi mpimohansi wa 13 wa mavhiki ku nga si fika siku ra

xikombelo.

Nakambe u nga endla xikombelo xa mivuyelo ya vuntswedyana n'wana wa wena a nga si velekiwa kumbe ku nga si hundza 12 wa tin'hwetini ta ku veleka.

U nga koxa ntsena UIF loko u nga holi muholo wa wena hinkwawo. Mivuyelo ya vuntswedyana yi hakeriwa ku ringana mpimohenhla wa 121 wa masiku, leswi swi katsaka ku humeriwa hi khwiri na ku veleka n'wana loyi a loveleke exivelekelweni.

Mivuyelo ya vuvabyi

Ku koxa mivuyelo ya vuvabyi u fanele ku endla xikombelo ku nga si hundza 12 wa tin'hwetini ta ku nga koti ku tirha hikwalaho ka vuvabyi. Mivuyelo yi hakeriwa kusuka eka siku ra ku yima ku tirha.

Xitifikhethi xa vutshunguri xi fanele ku rhumeriwa eka UIF naswona mivuyelo yi hakeriwa ntsena eka vuvabyi lebyi kokaka kutlula nkombo wa

masiku.

Mivuyelo ya livhi ya ku teka n'wana ku ya n'wi wundla

Ku koxa mivuyelo ya livhi ya ku teka n'wana ku ya n'wi wundla n'wana loyi ya tekiwaka ku ya wundliwa u fanele ku va ehansi ka malembe mambirhi hi vukhale naswona u fanele u endla xikombelo ku nga si hundza 12 wa tin'hwetini ta ku nyikiwa ka xileriso xa ku teka n'wana ku ya n'wi wundla.

Ko va ntsena un'we wa vatswari vo wundla a nga endla-ka xikombelo xa mivuyelo, leyi yi hakeriwaka kusuka eka siku leri khoto yi nyikaka xileriso xo teka n'wana ku ya n'wi wundla.

Livhi yo teka n'wana ku ya

n'wi wundla yi fanele ku va yi tirhisiwile ku hlayisa n'wana loyi.

Mivuyelo ya vahlayisiwa

Muringani loyi a hanyaka kumbe muringani wa vutomi a nga endla xikombelo xa mivuyelo ku nga si hundza 18 wa tin'hwetini ta rifu ra muhoxaxandla. Loko a nga endli tano ku nga si hundza 12 wa tin'hwetini, n'wana loyi a hlayisiwaka a nga endla xikombelo xa mivuyelo. Kutani n'wana loyi u ta va a ri na tsevu wa tin'hwetini na 14 wa masiku ya ku endla xikombelo.

N'wana wihi kumbe wihi wa mufi loyi a nga exikarhi ka 21 na 25 wa malembe hi vukhale, hi siku ra rifu ra muhoxaxandla, a nga ha fikelela ku kuma mivuyelo. N'wana loyi u fanele ku va a ri xichudeni naswona u fanele ku va a ri loyi a a hlayisiwa eka hinkwaswo hi

Xana a wu swi tiva?

- UIF i xiphemu xa nongonoko wa mali ya nhlayiso wa vaaki wa mfumo naswona yi nyika mphalalo wa nkarhi wo koma eka vahoxaxandla lava va nga kotiki ku tirha.

Vumbabva

- U ta va u endla vumbabva loko u ya emahlweni u kuma mivuyelo ya UIF loko u tlhelerile entirhweni. UIF yi ta tengisa vaonhi.
- U nga rhumeli swikoxo swa vumbabva. Databeyisi ya UIF yi khomanisiwile na tirhekodo ta vathori naswona vuxokoxoko hinkwabyo bya kambisiwa ku va byi ri ntiyiso.
- Mangala muthori wihi kumbe wihi loyi u n'wi ehleketelalaka leswaku a nga landzeleli nawu wa UIF eka hofisi yihi kumbe yihi ya Ndzawulo ya Vatirhi.

Ku kuma vuxokoxoko byo tala hi mayelana na UIF, endzela senthara ya vatirhi ya le kusuhisuhisa na wena, bela riqingho eka senthara ya riqingho eka (012) 337 1680 kumbe nomboro ya riqingho ra mahala eka 0800 843 843, kumbe u endzela webusayiti ya Ndzawulo ya Vatirhi eka www.labour.gov.za.